

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישיית שבת פרשת וישב תש"פ לפ"ק

יצא לאור ע"י מכון מעדני מלך ווען - גליון אלף קל"ד

בגמרא (שבת כב.) נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי [דלא שלטא בה עינא למעלה מעשרים אמה, וליכא פרסומי ניסא]. ואמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום, מאי דכתיב (בראשית לו-כד) והבור רק אין בו מים, ממשמע שנאמר והבור רק אינו יודע שאין בו מים, אלא מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו ע"כ. והמפרשים כתבו לבאר הסמיכות, דלכאורה איך יתכן שהבור היה מלא נחשים, הלא ראובן אמר אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור הזה וגו', למען הציל אותו מידם (לו-כב), וכיון שבבור היה נחשים ועקרבים מה הצלה היא זו, הא אמרו (יבמות קכא.) נפל בחפירה מלאה נחשים ועקרבים מעידין עליו שהוא מת ע"כ. על כן הסמיך מאמרו, נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה, דלא שלטה ביה עינא, וכמו כן בעומק יש גבול לשליטת העינים עד עשרים אמה, ולכן לא הרגישו הנחשים והעקרבים שהיו שם בעומק עשרים אמה ע"כ.

אך אכתי מה קשיא ליה, מהו העדיפותא לקוברו בעבר הירדן יותר מבשכם, הלא שכם מנחלת הארץ חשובה יותר. אבל באמת היה עדיף ליה למשה לקוברו בעבר הירדן, כי העושה דבר ולא גמרו, ובא אחר וגמרו, מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו, ואם כן ניטל גמר המצוה ממשה, שלא היה יכול ליכנס לארץ, אבל אם היה קוברו בעבר הירדן, היה משה גם גומר את המצוה, והיתה נקראת על שמו, ולמה קברוהו בשכם, אלא על כרחק משום שמשכם גבוהו לשכם החזירוהו.

*

אך יש לומר עוד טעם שלא קברו משה בעבר הירדן, והוא על פי מה שכתוב בספר דברי דוד (להרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב זצ"ל דף קמג), שסיפר מהגאון בעל הנודע ביהודה זצ"ל, שבבואו בברית הנישואין העניק לו חותנו סך גדול מאוד לדמי נדוניא, ומחמת חשש ריבית, לא אבה להפקיד מעותיו על עיסקא, והיה שומרם תחת ידו בתיבה נעולה בחדר שלמד בו. פעם אחת בא לפניו איזה עני, וישפוך לבו לפניו, שבתו משודכת זה זמן רב, ואין לו מאום לצורכי נישואין, לא כל שכן שאין בידו מעות לסלק הנדוניא כאשר התחייב. שאלו הנודע ביהודה, לכמה מעות זקוק הוא, ענה העני ששך שלש מאות רובל וסיפיקו לו לצרכי הנישואין ולסלק התחייבותיו. מיד פתח הנודע ביהודה את תיבת המעות, ויקח משם מאתים ותשעים רובל, ויתנם לאותו העני. ובראותו אותות הפליאה על פניו, הסביר לו כוונתו, אחר שאמרו חז"ל (סוטה יג.) אין המצוה נקראת אלא על שם גומרה, ועתה יבא אחר וישלים לו עשרה רובל, ותקרא המצוה על שמו, ובכך לא יוכל הוא להתגאות. והפטיר הרה"ק מטשורטקוב זלה"ה ואמר, מהנהגתו זאת זכה הנודע ביהודה לגדולתו הנשגבה ע"כ.

והנה משה התעסק בעצמות יוסף במסירת נפש, וכדאיאת במדרש (שמו"ד כ-ט) שעליו הכתוב אומר (משלי יז.) חכם לב יקח מצות, שכל ישראל היו עוסקים בכסף וזהב, ומשה היה עסוק בעצמות יוסף ע"ש. אם כן ויתר הוון ועושר כדי להעלות עצמות יוסף, דבר שלא עשה אחד מישראל זולתו, והוא נשאר העני אז יותר מכולם. ומשה רבינו בגדל ענותנותו, אשר האיש משה עניו מאד מכל האדם, לא רצה ליהנות מהמצוה שתהא נקראת על שמו, על כן לא גמר המצוה, לקוברו בעבר הירדן, אלא מוכן היה לוותר על כבודו, שלא יהנה מהמצוה, ומסרו

צריך ביאור, דבשלמא עצם מכירת יוסף למצרים, אלקים חשבה לטובה, למען עשה כיום הזה להחיות עם רב (ג-ב), וישלחני אלקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ, ולהחיות לכם לפליטה גדולה (מה-ו). ואמרו (שבת פט): ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו ע"כ. ואמרו (מגילה יז.) יוסף פירש מאביו כ"ב שנה, כשם שפירש יעקב אבינו מאביו ע"כ. אבל לאיזה סיבה הוצרך יוסף להגיע למצב של אימת מות, להיות ביחד עם נחשים ועקרבים, שבדרך הטבע אי אפשר להמלט מהם, ולמה הביאו אותו מן השמים לידי מצב כזו, אשר גם האחים לא נתכוונו לזה.

ומתחלה נבאר עוד בפרשתנו, מה שאמרו חז"ל (סוטה יג.) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם (יהושע כד-לב). מאי שנא בשכם, אמר רבי חמא בן רבי חנינא משכם גבוהו ולשכם נחזיר אבירתו. ושוב פריך, קשו קראי אהודי, כתיב (שמות יג-ט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו, וכתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וגו'. אמר רבי חמא בן רבי חנינא כל העושה דבר ולא גמרו, ובא אחר וגמרו, מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו ע"כ. (והובא גם ברש"י דברים ח-א.) ונראה לבאר סמיכות שתי הדרשות הללו, דלכאורה יש להבין מאי קשיא ליה למה קברוהו בשכם, הלא שכם היא מנחלת יוסף, וניחא ליה להקבר בקבר שלו, וכמו שאמרו (בבא בתרא קיב.) ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו ע"ש. ואברהם אמר בכסף מלא יתנתה לי בתוככם לאחוזת קבר (בראשית כג-ט). (ועיין בפרדס יוסף שם אות יא.) אמנם הלא חצי שבט מנשה לקחו נחלתם בעבר הירדן (במדבר לב-לב), ואם כן היו יכולים לקוברו

לישראל לגמור המצוה להעלותו לשכם, דמכל מקום חשובה יותר מעבר הירדן.

*

ונחזור לעניינינו, במה שהשליכו השבטים את יוסף לבור נחשים ועקרבם, וניצול ממנו. דהנה אמרו (שבת קנא): אמר רב פפא נקטינן אריא אבי תרי לא נפיל [להורגן, כדכתיב (בראשית ט-ב) ומוראכם תרי, וכתיב על כל חית הארץ ואפילו ארץ]. ופריך הא קא חזינן דנפיל, ומשני ההוא כדרמי בר אבא [דנקסה עליו מיתה ונדמה לארי כבהמה], דאמר רמי בר אבא אין חיה שולטת באדם עד שנדמה לו כבהמה שנאמר (תהלים מט-ג) אדם ביקר בל ילון, נמשל נמי שחיה מושלת בו, בידוע שכבהמה נדמה [כבהמות נדמו ע"כ. והקשו המפרשים הלא אפילו בחד לא נפל עד שנדמה לו כבהמה, ולמה אמר אריא אבי תרי לא נפל].

ונראה דהנה איתא בתיקוני זוה"ק (תיקון כב טו.) דמי שמתנהג בקדושה ושומר בריתו, שורה עליו שם שד"י מלבר ושם הוי"ה מלגאו. וכאשר חוטא מסתלק ממנו שמות אלו, ושורה עליו קליפת שם ס"מ ושט"ן ע"ש. והנה כאשר שורה על האדם קדושת שמות הללו, הוא משומר מן השמים שלא יוכלו להרע לו. וכמו שאמר הכתוב (תהלים צא-יא) יושב בסתר עליון בצל שד"י יתלונן, אמר להוי"ה מחסי ומצודתי וגו', ומסיים על שחל ופתן תדרוך, תרמוס כפיר ותנין, כי בי חשק ואפלטאו אשגבחו כי ידע שמי. והכוונה כי ידע' הוא לשון חיבור (על דרך (בראשית ד-א) והאדם ידע את חוה), ושתי השמות שד"י הוי"ה עולה כמספר ש"ם, ומי שמחובר עם שמות הללו, לא תאונה אליך רע ונגע לא יקרב באהליך. והוה שאמרו נקטינן אריא אבי תרי לא נפל, מי ששורה עליו שתי שמות הללו של קדושה, אז מוראכם וחתכם תהיה על כל חית הארץ, ועל שחל ופתן תדרוך. ורק כאשר מסתלק ממנו שמות הקדושה, אז נדמה כבהמה, והיה שולטת עליו, שנאמר נמשל כבהמות נדמו (והייתם בהמות עם האותיות והכולל עולה רני"ט כמספר שם ס"מ ושט"ן).

והנה יוסף היה מופלג בקדושה זו, מרכבה למדת יסוד, ולכן ישראל אהב את יוסף מכל בניו. ואמר הכתוב על יוסף 'והוא נער' (טו-ב), עולה בגמטריא (עם התיבות) כמספר שם שד"י הוי"ה. ואריא אבי תרי לא נפל, ולכן גם בהיותו בבור נחשים ועקרבם, נתקיים בו על שחל ופתן תדרוך, תרמוס כפיר ותנין, ולא החק מהם כלל.

*

והנה סיבב ה' ליוסף, שלא ירגישו האחים בהנחשים והעקרבם שיש בתוך הבור, ושמו אותו בבור, ורק יוסף בעצמו ראה מה שאירע לו, שהצילו ה' ממיתה ודאית, ממקום שמעידין עליו שמת. ונראה בטעמו, כי יוסף היה לו מדת הכרת הטוב, וכמו שאמר הן אדוני לא ידע אתי מה בבית וגו', ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת (לט-ח). וידע הקב"ה שיצטרך יוסף להתמודד עם נסיונות עצומות במצרים. אבל כשיכיר גודל חסד ה' עמו, שנכתב כבר למיתה, והצילו ה' ממות לחיים, זה יתן לו כח ואומץ לא להיות כפוי טובה לה', שהנחיל לו החיים, ולא ימרוד בקונו לעשות דבר שהזהירו עליו ה'. ויש לומר דלכן על תיבת 'וימאן' (שם) יש נגינה שלשלת, כי היה עומד לנגד עיניו השלשלת שבו הורידו אותו לבור נחשים ועקרבם עמוק עשרים אמה, ובו גם העלו אותו משם, ואיך יוכל למרוד בה' הטוב שנתן לו חזרה החיים, והצילו ממיתה ודאית.

אמנם יש עוד דברים בגו, דידועים דברי הרמב"ן (סו"פ בא) כי המופת הנפלא בשינוי מנהגו של עולם וטבעו, מורה שיש לעולם אלוה-מחדשו ויודע ומשיגה ויכול וכו'. והאותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה. ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון וכו'. וסיים ומן הנסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בנסים הנסתרים, שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים ובין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכיריתנו עשו וכו' ע"ש. ואם כן מכל שכן האדם עצמו שנעשה עמו נס חוץ לטבע, עומד זאת נגד עיניו במוחש, כי יש השגחה פרטית עליו מן השמים, וכפי מעשיו כן לעומת זה יגיע לו נסים נסתרים גם בדרך הטבע.

ומצינו ביעקב אבינו, כאשר הוצרך לעזוב בית אביו ורבו, ללכת על כ"ב שנים ללבן הארמי, אשר ביקש לעקור את הכל, והיה לבו דוה על מצבו, התגלה אליו ה' ואמר לו, הנה אנכי עמך ושמרתיו בכל אשר תלך וגו', כי לא אעזובך וגו' (כח-טו), וזה נתן לו חיזוק בשפלות מצבו, וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם (כט-א), וברש"י משנתבשר בשורה טובה שהובטח בשמירה, נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת (רש"י שם). ועל דרך זה היה בירידתו של יוסף למצרים, שכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף (רש"י לז-ב), הראה לו ה' נס נפלא, על השגחתו ושמירתו מאת ה', לצאת מבור של נחשים ועקרבם, ומן הנסים הנגלים יכיר בהנסים הנסתרים אשר ה' עומד עמו בכל מקום. וכאשר היה כן באמת, הן בבית פוטיפר, וימצא יוסף חן בעיניו, וכל יש לו נתן בידו (לט-ד), ושוב בבית האסורים, ויתן חנו בעיניו שר בית הסוהר (לט-כא), עד שנעשה אחר כך משנה למלך. וחיזוק ואומץ זה שהיה יכול יוסף לעבור בהם מאורעותיו בשמחה ובטוב לבב, כל זה בא לו מהנס הנגלה שהראה לו מתחלה בבור נחשים ועקרבם.

וזהו הענין שחייבו חז"ל לעשות זכר לנס חנוכה, להיות עומד לנגד עינינו הנסים שעשה לאבותינו בימים ההם, אשר נס זה נעשה כבר בימים של הסתר פנים, כאשר היוונים טימאו את המקדש, כדי שנכיר שגם בתוך ההסתרה ההוא יש השגחה נפלאה מן השמים על עמו. ומן הנסים הנגלים נודה על הנסים הנסתרים, על נסיך שבכל יום עמנו. ולא די בהדלקת המנורה לבד, אלא שתהא מונח לפניו במקום ששלטא ביה עינא, כדי שהוא עצמו, וכל העוברים שם, יהיו זאת לנגד עיניהם, כי זהו שורש כל התורה כולה, כי מי שאינו מאמין בהנסים הנסתרים אין לו חלק בתורת משה.

וזהו סמיכת המאמרים, נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה, דלא שלטא ביה עינא, ותכלית ההדלקה היא להכיר כי יש נסים נסתרים בכל יום, ערב ובוקר וצהריים. ומזה תשכיל להבין מה שאירע ביוסף, שהבור רק אין בו מים, אבל נחשים ועקרבם יש בו, ולאיוזה צורך סיבב ה' מן השמים ליוסף שיעבור עליו מצב של אימת מות בתוך הנחשים. אך כל זה היה לו כדי לקבל מזה חיזוק על הדרך שיוירד למצרים, אשר ה' עמו בנס נגלה להצילו ממיתה ודאית, כן יהיה ה' עמו תמיד בכל מקום ומצב שיודמן לו, ועל ידי זה נעשה קל ברגליו לרדת מצרימה.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מהר"ר יוסף זילבער שליט"א דומ"ץ בית מדרשו תפארת ירושלים לתל השמחה השחרית במעון בנישוא בני למול טוב	מהר"ר ברוך הערשקא הי"ד לתל השמחה השחרית במעון בנישוא בני למול טוב	מהר"ר משה יודא הירש הי"ד לתל השמחה השחרית במעון בנישוא בני למול טוב	מהר"ר מרדכי חובין הי"ד לתל השמחה השחרית במעון בנישוא בני למול טוב	מהר"ר שלמה זלמן ברייל הי"ד לתל השמחה השחרית במעון בנישוא בני למול טוב	מהר"ר מרדכי אהרן מענצער הי"ד לתל השמחה השחרית במעון בנישוא בני למול טוב	מהר"ר שמשון קאנאפלע הי"ד לתל השמחה השחרית במעון בנישוא בני למול טוב	מהר"ר יושא נאלי הי"ד לתל השמחה השחרית במעון בנישוא בני למול טוב
--	---	---	---	---	---	---	---